

О‘QISH DARSLARIDA IFODALI O‘QISHNING AHAMIYATI

Erkaboyeva Fotimaxon
Qo‘qon universiteti talabasi

Annotatsiya. Boshlang‘ich sinflarda she‘rni o‘qitishda asosiy ish turi ifodali o‘qishdir. Ohangni to‘g‘ri ifodalab berish. Boshlang‘ich sinflarda she‘rni ifodali o‘qishga o‘rgatish o‘qituvchining asosiy maqsadlaridan biridir. She‘rni ifodali o‘qish boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining avvalo xotirasini, diqqatini mustahkamlaydi. She‘rni ifodali o‘qish esa bola nutqini go‘zallashtiradi va tinglovchiga orom baxsh etadi. She‘rni ifodali o‘qish - asardagi ma‘no mazmunni yoritilishiga yordam beradi. Bola she‘rni ifodali o‘qiyatgan paytda nutqi ravonlashadi.

Kalit so‘zlar: Boshlang‘ich sinf, she‘r, o‘qish, ifodali o‘qish, dars, she‘r ohanggi, bola nutqi, nutqiy faoliyat, o‘qituvchi nutqi.

Аннотация. Основным видом работы при обучении поэзии в начальных классах является выразительное чтение. Правильно выражать тон. Одна из основных целей учителя – научить выразительному чтению стихов в начальных классах. Выразительное чтение стихотворения укрепляет память и внимание учащихся младших классов. Выразительное чтение стихотворения украшает речь ребенка и расслабляет слушателя. Выразительное прочтение стихотворения – смысл в произведении помогает осветить содержание. Когда ребенок выразительно читает стихотворение, его речь становится беглой.

Ключевые слова: Начальный класс, стихотворение, чтение, выразительное чтение, урок, мелодия стихотворения, речь детей, речевая деятельность, речь учителя.

Abstract. The main type of work in teaching poetry in primary grades is expressive reading. Expressing the tone correctly. One of the main goals of the teacher is to teach expressive reading of poetry in primary grades. Expressive reading of a poem strengthens the memory and attention of elementary school students. Expressive reading of the poem beautifies the child's speech and relaxes the listener. Expressive reading of the poem - the meaning in the work helps to illuminate the content. When the child reads the poem expressively, his speech becomes fluent.

Keywords: Primary grade, poem, reading, expressive reading, lesson, poem melody, children's speech, speech activity, teacher's speech.

Barchamizga ayonki, yosh avlodning har jihatdan yetuk shaxs bo‘lib kamol topishida ta‘lim-tarbiya ishlarining mazmuni, shakl va metodlari muhim o‘rin tutadi. Shu ma‘noda, ta‘lim-tarbiya jarayonini pedagogik talqin qilish, uning samarali

kechishini ta'minlash, bu borada ilg'or innovatsion texnologiyalardan foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

“Ifodali o‘qish - adabiyotni konkret, ko‘rgazmali o‘qitishning birinchi va asosiy shakli...” (M.A.Ribnikova)

She'r ohang jihatidan ma'lum bir tartibga solingan, his-tuyg'u ifodasi sifatida vujudga kelgan hayajonli ritmik nutqdir. She'riy nutqni ohang jihatidan ma'lum bir tartibga solish vositalari ritm (bir-biriga monand kichik bo'laklarning izchil va bir me'yorda takrorlanib kelishi) va qofiya (misralarning oxirida keladigan ohangdosh so'zlar) hisoblanadi. Boshlang'ich sinflarda she'r tarzida yozilgan hikoyalar, ertaklar, ya'ni she'riy asarlar va lirik she'rlar o'qitiladi.

O'quvchining har tomonlama kamol topishida adabiyot beqiyos o'rin tutadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari adabiyotni har tomonlama tushunib yetishlari uchun ifodali o'qish muhim o'rin tutadi. Bolalarni ifodali o'qishga o'rgatishni bog'chadan boshlash, boshlang'ich ta'limda bu jarayonni shakllantirish, kerak bo'lsa, chuqurlashtirish zarur. Ifodali o'qishning o'ziga xos jihatlari haqida ilmiy manbalar kam. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarga oid tavsiyalar ham juda oz.

Boshlang'ich sinflardagi she'rni o'qitish darslarining asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarni ifodali o'qishga o'rgatishdir. Ifodali o'qish maktab sharoitida badiiy o'qish san'ati ibtidosi hisoblanib, uning metodikasi o'qish nazariyasiga asoslanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ifodali o'qishga o'rgatish o'qituvchilar oldidagi muhim vazifa hisoblanadi. Chunki asosiy poydevor shu bosqichda egallanadi.

Ifodali o'qish - bu asarning mohiyatiga kirib borish, qahramonlarning ichki dunyosini tushunishni o'rganish imkoniyati. Bu bolalarning og'zaki nutqning ifodali vositalari, uning go'zalligi va musiqiyliigi haqidagi tushunchalarini chuqurlashtiradi, o'quvchilarga namuna bo'lib xizmat qiladi.

Ifodali o'qishning asosiy tamoyili o'qilayotgan narsaning g'oyaviy-badiiy mazmuniga kirib borishdir. Ifodali o'qish o'qish mahoratining jihatlaridan biridir. Asarning g'oyaviy mazmunini, obrazlarini to'g'ri yetkazadigan o'qish.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qishida ifodalilik muhim talab hisoblanadi. Biz bunday baland ovozda o'qishni ifodali deb ataymiz, bunda o'quvchi muallifning asarga kiritgan fikrlari va his-tuyg'ularini yetarlicha aniqlik bilan ifodalaydi. Matnni ifodali o'qish quyidagilarni anglatadi:

- 1) oshkor qilish xususiyatlari tasvirlar**
- 2) unda tasvirlangan rasmlar**
- 3) asarga xos bo'lgan asosiy hissiy ohangni yetkazish.**

Boshlang'ich maktab dasturi o'quvchilardan elementar ifoda vositalaridan foydalanishni talab qiladi: pauzalarni kuzatish, mantiqiy urg'u, to'g'ri intonatsiyani bo'yash. Bunga shuni qo'shimcha qilish kerakki, bolalarning ifodali o'qishining asosi o'qigan narsalarini tushunishlarini eng aniq ifodalash istagidir.

O'qituvchining ifodali o'qishi o'quvchilarga katta ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchi qanchalik ifodali o'qisa, yosh tinglovchilar ongida shunchalik chuqur va barqaror taassurot qoldiradi va o'qilganlarni tahlil qilish bo'yicha keyingi ish shunchalik ongliroq bo'ladi. O'qituvchini o'qishi bolalarga estetik zavq bag'ishlaydi, qahramonning axloqiy xarakterining olijanobligini ochib beradi, chuqur hissiy kechinmalar - K.D.Ushinskiy aytganidek, "axloqiy tuyg'u mashqlari" ni keltirib chiqaradi. O'qituvchining namunali o'qishini kuzatgan holda, o'quvchilar o'qish paytida o'zlari uchun mavjud bo'lgan barcha vositalar yordamida o'qigan narsalariga o'zlarining munosabatini ochib berishga intiladi.

She'riy ohangni his qilmaslik, matndagi so'zlarning ma'nosini to'la tushunib yetmaslik she'r yodlashni zerikarli mashg'ulotga aylantiradi. Ma'nosi anglanmagan matnni yodlash oson kechmaydi. Buni deyarli barcha sinflarda o'rganiladigan „O'zbekiston Respublikasining Davlat madhiyasi" misolida ko'rish mumkin. Ma'lumki, madhiya kichik yoshdagi bolalarga mo'ljallab maxsus yaratilmaydi. Binobarin, uning matnidagi „hur o'lka“, „to abad“, „ilm-u fan“, „shuhrating“, „ajdodlar“, „mardona ruhi senga yor“, „o'chmas iymoni“, „istiqlol mash'ali“, „tinchlik posboni“, „haqsevar ona yurt“, „mangu bo'l obod“, Jo'sh urgan" kabi ko'pdan-ko'p so'zlar, iboralar o'quvchilarga izohlab tushuntirilmasa, ta'limdan ko'zlangan maqsadga erishib bo'lmaydi. Boshlang'ich sinflarda she'rni ifodali o'qish ko'rgazmali ta'limning asosiy shaklidir. Shuning uchun she'r birinchi marta o'qilganda, hech qanday tushuntirish berilmaydi. She'r o'quvchilarga qanday ta'sir qilganini hisobga olish va bilish zarur. O'qituvchining she'rni ifodali o'qishi juda muhim, sababi, o'quvchilar she'rni birinchi marotaba eshitganlarida she'rning asosiy mazmuni ularga qanday ta'sir etganini bilish zarur. O'qituvchi she'rni ifodali o'qiganidan so'ng she'rni mustaqil o'qish topshiriladi. O'qish oddiy bo'lishi kerak. Bola she'rni o'qishga kirishganida she'rdagi quvonchni, zavqni shodlik va xursandlikni tabiiy ifodalashga harakat qilishi muximdir. She'rda ichki emotsiyalarni soxta ifodalashga yo'l qo'ymaslik zarur. Bolalar she'rni o'qiganda, she'riy satrga rioya qilishlari, bu jarayonda ularning she'r ritmini buzmasliklariga erishish kerak.

Xulosa qilib aytganda, she'rni o'qiganda kichik yoshdagi o'quvchilar tabiat va jamiyat voqea-hodisalarining poetik tasviridan hayajonlanishlari muhim ahamiyatga ega. She'riy hikoya, she'riy ertaklarda syujet, ya'ni voqealar tizimi va uning rivoji xarakterlidir. Lirik she'r "biror hayotiy voqea-hodisa ta'sirida insonda tug'ilgan ruhiy kechinma, fikr va tuyg'ular orqali turmushni aks ettiradi". Lirik she'rning xususiyati "kishining his-tuyg'uga to'la hayajonli nutqini ta'sirliroq ifodalashda qo'l keladi". Lirik she'rni o'qish va tahlil qilish o'qituvchidan katta mahorat talab qiladi. Holbuki, ko'p hollarda she'rga oddiy matn nuqtai nazaridan yondashiladi. Bunday holda she'riy san'at hissiyot bilan bog'liq ekanligi unutiladi, she'r ma'nosining satrlar, so'zlar zaminida yashirin berilishi anglab yetilmaydi. Buning oqibatida o'quvchilar she'rdagi

obrazlilikning mag'zini chaqa olmaydilar. Vaholanki, har qanday asar zaminidagi yashirin ma'noni o'qish mehnattalab ishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ona tili o'qitish metodikasi Q 61 (Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabalari uchun darslik): [K. Qosimova], S.M atchonov, X. G'ulomova, Sh. Yo'ldosheva, Sh. Sariyev. — T.: «NOSHIR», - 2009.
2. Homidiy H. va boshq. Adabiyotshunoslik terminlari lug'ati. - T.: O'qituvchi, 1967.
3. Ikromjonovna, J. S. (2023). THE ROLE OF FOLK TALES AND EPIC MOTIVES IN THE POETRY OF USMAN AZIM. Open Access Repository, 9(4), 545-548.
4. Ikromjonovna, J. S. (2023). PEYZAJNING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK MOTIVNI ANGLATISHDAGI O 'RNI. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 1, 97-99.
5. Jumanova, S. B. (2022). BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHISINING ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARI ORQALI MILLIY QADRIYATLARIMIZNI O'RGANISHNING SAMARALI OMILLARI. Results of National Scientific Research International Journal, 1(9), 311-321.
6. Jumanova, S. (2022). Landscape in Usmon Azim " Bakhshiyona". EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION, 2(4), 169-172.
7. Jumanova , S. (2023). AUTUMN MOTIF IN THE POETRY OF USMAN AZIM. Scientific Journal of the Fergana State University, 28(2), 29.
8. Ikromjonovna, J. S. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARGA TA'LIM BERISH JARAYONIDA ZAMONAVIY METOD VA VOSITALARNING AHAMIYATI. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 581-583.